

ועידת מינכן, פברואר 2025 - אפקט טראמפ על תפיסת הביטחון האירופית, או: הכול דיבורים?

תמיר הימן | 13 במארס, 2025 | גיליון 1959

ועידת מינכן לביטחון היא מהבמות החשובות בעולם, שבהן נפגשים מנהיגים, דיפלומטים ואנשי ביטחון לדין באתגרים הגיאופוליטיים הבווערים. השנה עמדה הוועידה בצל המדיניות שמובילים שלושה נשיאי מדינות שלא השתתפו בה: ולדימיר פוטין, דונלד טראמפ ושי ג'ינפיין. המסר המרכזי שעלה מהדיונים, על רקע פחד מהתוקפנות הרוסית לצד אי-וודאות האופפת את מדיניות החוץ של טראמפ וגם התחרות הכלכלית שמנהלת סין, הוא שאירופה עצמה ניצבת בפני מציאות מורכבת המחייבת את מנהיגיה לשינוי מחשבתי ולגיבוש מענים מהיר לאתגרים שבפניהם. ואכן, ראשי מדינות אירופה נדרשים להיערכות מחודשת לשימור וחיזוק בריתות ולניסוח אסטרטגיות לפעולה כלכלית, ביטחונית ומדינית נוכח השינויים המסתמנים בסדר ובמאזן הכוחות הגלובלי ובמקומה של אירופה במסגרתם.

אירופה מתעוררת?

משפט שנשמע שוב ושוב במהלך הוועידה היה "אירופה מתעוררת", כלומר עוברת תהליך שאינו קל ואינו נטול מחירים. ראשי מדינות אירופה מכירים בכך שעליהם להשקיע יותר בביטחון, כשברי שהשקעה זו תשאב משאבים יקרים הנדרשים למשימות החינוך, הבריאות והרווחה. עוד ברור, שהקיצוץ במשאבים הנדרשים לתחומים האזרחיים עלול לחזק את הימין הקיצוני במדינות היבשת, שגם כך נמצא בתנופה. יתר על כן, החשש אינו קשור בהוצאה הכספית בלבד, אלא גם בעצם הצורך לחשוב מחדש על אודות תפיסת הביטחון של היבשת. לאחר שנים שבהן שלטה בכיפה האירופית גישה של פיוס, פייסנות והימנעות מקונפליקטים בעלי פוטנציאל להסלמה, וכך עולה לסדר היום שיח שמתמקד מדיניות ניצית יותר. כדברי ראש ממשלת דנמרק, מדה פרדריקסון: "פייסנות כלפי דיקטטורים לא עובדת טוב באירופה".

היבט מרכזי של הכרה זו בהכרח לגבשת תפיסת ביטחון חדשה הוא, שלנוכח תביעתו של הנשיא טראמפ מאירופה ליטול על עצמה חלק גדול יותר בביטחונה, לא ניתן עוד להסתמך אך ורק על ארצות הברית. זאת, לצד ההבנה שגם סין אינה יכולה לשמש משענת לביטחון אירופה. מציאות חדשה זו מחייבת את האיחוד האירופי לפעולה עצמאית יותר ומתואמת בין כל מדינות האיחוד. במספר פאנלים שהתקיימו בוועידה אף נשמעה דרישה נחרצת ליצירת כוח צבאי אירופי משותף, אשר לא זו בלבד שישפר את יכולת התגובה של היבשת לאיומים ביטחוניים,

אלא גם יבטיח אי-תלות במערכת היחסים עם ארצות הברית. השיח הזה, שבעבר נחשב רדיקלי, זכה כעת למשנה תוקף בשל חוסר הוודאות המדינית שמשתקף מוויסניגטון.

הנאום שהדהד באולם וברחבי אירופה

נאום הפתיחה שנשא בוועידה סגן נשיא ארצות הברית, ג'יי די ואנס, עורר סערה כשהוא טען ש-"האיום המרכזי על אירופה אינו חיצוני – לא רוסיה, לא סין, אלא פנימי"; "הדמוקרטיה באירופה אינן חזקות כפי שהן חושבות", גרס ואנס והדגיש כי חופש ביטוי פירושו גם חופש להשמיע ולתקוף דעות קיצוניות. לדבריו, אירופה משקיעה יותר מדי זמן בניסיון לצמצם את השיח הקיצוני במקום להגן על החירויות הדמוקרטיות האמיתיות.

בגרמניה, שנראה כי גברה בה התחושה שטראמפ עלול "לנטוש" את אירופה, הדברים נתפסו כצבועים. שר ההגנה הגרמני, בניסוח לא אופייני לסטנדרטים הדיפלומטים של גרמניה, השיב בנאום תקיף שזכה לתשואות רמות: "אדוני סגן הנשיא, אל תסיף לנו על דמוקרטיה בזמן שאתם מחלישים את שלכם". השר הדגיש כי דמוקרטיה אינה רק תוצאה של רוב דמוקרטי, אלא גם מנגנון שמגן על זכויות המיעוט, שלטון החוק וחופש העיתונות – ערכים שבאירופה נשמרים בקפידה אך בארצות הברית, בעידן נשיאות טראמפ, הם נתונים לאיום מתמשך.

בנוסף, השר התייחס לחשיבותה של אוקראינה במערך הביטחוני האירופי והצהיר: "נמשיך לעמוד לצד אוקראינה כי תבוסה שם היא תבוסה לכולנו. זה אינו רק עניין גיאופוליטי – זה מבחן מוסרי." הוא אף רמז כי אם הממשל האמריקאי ייסוג מתמיכתו באוקראינה, אירופה תהיה חייבת לפעול בעצמה, כולל הגדלה משמעותית של תקציבי הביטחון.

אירופה בין פוטין לטראמפ

בדיונים רבים במהלך הוועידה הודגש הלחץ המשולש שבו נתונה אירופה: מצד אחד, הנשיא פוטין ממשיך לאיים ומאלץ את נאט"ו להיערך לתרחישי קיצון; מצד שני, הנשיא טראמפ, שמדיניותו מעמידה בספק את מחויבות ארצות הברית לברית; ומצד שלישי, סין, שכוחה הכלכלי הולך ומתעצם והופך אותה לשחקן שלא ניתן להתעלם ממנו בזירה הבינלאומית. ההבנה שנדרשים צעדים נחרצים ומתואמים בין מדינות אירופה מחלחלת בקרב המנהיגים.

נחישות אירופית ניכרה במיוחד בכל הנוגע למלחמה באוקראינה. המסר ברור: "אין שום פתרון פרט לניצחון צבאי". האפשרות של הפסקת אש שתוביל לחידוש הלחימה אך חיזקה את הדין באפשרות להציב אולטימטום לרוסיה כי חידוש המתקפה הרוסית יוביל לצירוף מיידי של אוקראינה לנאט"ו. במקביל עלתה הצעה להגדיל את הנוכחות הצבאית של כוחות נאט"ו במזרח אירופה כדי להרתיע את מוסקבה מניסיונות נוספים לערער את היציבות ביבשת.

אירופה חייבת להוביל?

לנוכח חוסר הוודאות לגבי מדיניות החוץ האמריקאית, מלחמת ההתשה בין רוסיה לאוקראינה והאיום הכלכלי-פוליטי המתעצם מצד סין, מסקנתם של רבים ממשותפי הוועידה האירופים הייתה שאירופה חייבת ליטול אחריות על גורלה: לא עוד הישענות עיוורת על ארצות הברית, לא עוד שאיפה לרכך את פוטין ולא עוד הימנעות מהשקעה בביטחון.

משמעותם של דברים אלה, שחזרה והודגשה במהלך הוועידה היא שתלות במעצמות חיצוניות איננה אסטרטגיה אפקטיבית ארוכת טווח. כלומר, אם אירופה שואפת להבטיח את ביטחונה, עליה להשקיע במערכות ייצור נשק מתקדמות, ביכולות סייבר ובשיתוף פעולה הדוק יותר בין המדינות החברות באיחוד. ויתר על כן, ההתעוררות האירופית איננה יכולה להישאר בתחום התפיסתי בלבד, אלא עליה לבוא לידי ביטוי במדיניות תקציבית חדשה ובמדיניות חוץ עצמאית ואקטיבית הרבה יותר מאשר עד כה.

השאלה שנותרה פתוחה היא, האם אכן מדובר בהתעוררות לשמה, או שמא בתחילתו של חלום בלהות חדש. האם אירופה - על המדינות, מנהיגיהן ואזרחיהן - תצליח לנווט בין האתגרים שבפניה ולהיערך מחדש להתמודדות עימם, או היבשת ומדינותיה ייאלצו לשלם מחיר כבד על חוסר תכנון הולם וארוך טווח, על נגזרותיו הביטחוניות והכלכליות הבלתי נמנעות.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט